

Running head: SCHEIDING, SOCIAAL FUNCTIONEREN EN DE KWALITEIT VAN DE
OUDER-KIND RELATIE

Het Sociaal Functioneren van Adolescenten uit Intacte en Gescheiden Gezinnen en de
Rol van de Kwaliteit van de Ouder-Kind Relatie

Tia Helwig (5870569) Felicia D. Pluim (5873444)

Universiteit Utrecht

Faculteit Sociale Wetenschappen

Bachelor Thesis Pedagogische Wetenschappen

Cursuscode: 200600042

Werkgroepnummer: 15

Eerste beoordelaar: Mevr. Z. Rejaän

Tweede beoordelaar: Mevr. I. Van der Valk

Datum: 27-06-19

Abstract

Background: Each year about 70.000 young people, under the age of 22, living with their parents experience parental divorce. A divorce can lead to several negative consequences for the children involved, among which problems in social functioning. **Aim:** This study aimed to examine whether there is a difference in social functioning between adolescents from intact and divorced families and what role the quality of the parent child relationship has in this connection. **Method:** 975 children between the ages of 10 and 19 filled in a questionnaire at school. Subscales of the Dutch “*Co-parenting Behavior Questionnaire*” were used to measure maternal and paternal warmth. The combined scale of the two subscales, perceived peer acceptance and close friendships, of the “*Competentiebelevingschaal Adolescenten*” were used to measure social functioning. To answer the research questions two ANOVAs, an ANCOVA and a correlation analysis were done. **Results:** Against expectations no significant difference was found between the social functioning of adolescents from intact and divorced families. However, a significant difference was found between the quality of the parent-child relationship in intact and divorced families. In intact families the quality of the parent-child relationship was higher. As expected, this difference was stronger for the father-child relationship than it was for the mother-child relationship. Additionally, as expected based on the other findings, the quality of the parent-child relationship was not found to explain the difference between divorce and social functioning of adolescents. However, a positive connection was found between the quality of the parent-child relationship and social functioning of adolescents. **Conclusion:** No direct connection was found between divorce and social functioning, this might be explained by the resilience of children. More research is needed to look into this. A significant difference was found in the subjective rating on the quality of the parent-child relationship by adolescents. On top of that, there was found to be a positive connection between the quality of the parent-child relationship and social functioning of the adolescent.

Keywords: Divorce, social functioning, adolescents, parent-child relationship.

Het Sociaal Functioneren van Adolescenten uit Intacte en Gescheiden Gezinnen en de Rol van de Kwaliteit van de Ouder-Kind Relatie

In Nederland vinden er ieder jaar ongeveer 35.000 echtscheidingen en 60.000 informele scheidingen plaats (Spruijt & Kormos, 2010). Als er wordt gekeken naar thuiswonende jongeren tot 22 jaar, dan zijn er jaarlijks in totaal 70.000 jongeren die een scheiding meemaken (Spruijt, 2007; Spruijt & Kormos, 2010). Uit onderzoek blijkt dat een ouderlijke scheiding voor jongeren gepaard kan gaan met problemen op korte en lange termijn (o.a. Amato, 2005; Gosselin, Babchishin, & Romano, 2015). Zo staat scheiding van ouders onder andere in verband met problemen van jongeren op het gebied van sociaal functioneren (Lansford, 2009). Meerdere studies tonen aan dat sociaal functioneren samenhangt met het welbevinden van jongeren (Csikszentmihalyi & Hunter, 2003; Goswami, 2012; Holder & Coleman, 2009). Is namelijk gebleken dat positieve sociale relaties kunnen leiden tot een hoger welzijn en blijdschap en dat negatieve sociale relaties kunnen leiden tot eenzaamheid, wat kan uitmonden in een depressie onder jongeren (Holder & Coleman, 2009; Nangle, Erdley, Newman, Mason, & Carpenter, 2003).

De kwaliteit van de ouder-kind relatie speelt wellicht een rol in de sociale problemen van jongeren uit gescheiden gezinnen. De communicatie met de ouders biedt namelijk een basis waarop jongeren de communicatie met anderen baseren (Minuchin, 1985; Minuchin, 1988). Aangezien uit onderzoek is gebleken dat de kwaliteit van de ouder-kind relatie lager is in gescheiden dan intacte gezinnen, zou de kwaliteit van de ouder-kind relatie een mogelijke verklaring kunnen bieden voor het verschil in sociaal functioneren tussen jongeren uit intacte en gescheiden gezinnen (Yu, Pettit, Lansford, Dodge, & Bates, 2010).

Dit maakt het zorgwekkend als ouderlijke scheiding mogelijk het sociaal functioneren van jongeren zou kunnen beperken. Vanwege het belang van sociaal functioneren voor het welbevinden van jongeren is het belangrijk om te onderzoeken of en hoe het sociaal functioneren van jongeren in intacte en gescheiden gezinnen verschilt, en wat de rol van de kwaliteit van de ouder-kind relatie daarbij is.

Sociaal functioneren van jongeren uit intacte en gescheiden gezinnen

Sociaal functioneren kan omschreven worden als de interactie van een individu met zijn omgeving en zijn mogelijkheden om sociale rollen te vervullen in verschillende situaties (Bosc, 2000). Dit kan bijvoorbeeld worden gemeten door te kijken naar het aantal vriendschappen dat iemand heeft en de kwaliteit daarvan, sociale acceptatie door leeftijdsgenoten of het beeld dat iemand heeft van zijn eigen sociaal functioneren (Domitrovich & Bierman, 2001; Rubin et al., 2004; Tamm, Kasearu, & Tulviste, 2014).

Uit onderzoek blijkt dat jongeren wiens ouders gescheiden zijn, over het algemeen slechter functioneren op sociaal gebied dan jongeren uit intacte gezinnen (Amato, 2005). Dit verschil is volgens dezelfde studie zelfs groter wanneer jongeren uit gescheiden gezinnen worden vergeleken met jongeren met gelukkig getrouwde ouders. Het verschil in sociaal functioneren komt daarnaast ook naar voren uit andere studies. Een studie stelt dat jongeren met gescheiden ouders over het algemeen een grotere kans hebben om problemen te ontwikkelen op sociaal gebied (Lansford, 2009). Een andere studie toonde aan dat jongeren uit gescheiden gezinnen zich gemiddeld minder geaccepteerd voelen door leeftijdsgenoten dan jongeren uit intacte gezinnen (Tamm et al., 2014). Tevens kwam uit een andere, longitudinale studie naar voren dat jongens uit gescheiden gezinnen minder, en van een lagere kwaliteit vriendschappen hebben dan jongens uit intacte gezinnen (Lindsey, Colwell, Frabutt, & MacKinnon-Lewis, 2006). Op langere termijn werd gevonden dat vrouwen van gescheiden ouders meer sociale problemen hebben dan vrouwen uit intacte gezinnen (Huurte, Junkkari, & Aro, 2006).

Er zijn echter ook wetenschappelijke onderzoeken die dit beeld van een verminderd sociaal functioneren bij jongeren uit gescheiden gezinnen niet delen. Zo is gevonden dat jongeren uit gescheiden gezinnen in de eerste jaren na scheiding meer sociale problemen vertonen, maar dat dit verschil daarna verdwijnt vanwege de veerkrachtigheid van jongeren (Amato, 2010; Ruschena, Prior, Sanson, & Smart, 2005). Veerkrachtigheid houdt in dat iemand relatief goed presteert op bepaalde gebieden ondanks negatieve gebeurtenissen, zoals in dit geval scheiding (Luthar, 2006). Zo zouden jongeren uit gescheiden gezinnen wel een hogere kans hebben om problemen in het sociaal functioneren te ontwikkelen, maar zou lang niet elke jongere problemen ontwikkelen of houden tot in de volwassenheid (Lansford, 2009). Een studie toonde dan ook aan dat 75% van de jongeren uit gescheiden gezinnen op de lange termijn geen problemen meer ervaart (Hetherington & Kelly, 2002). Zodoende is er geen overeenstemming in de literatuur wat betreft lange termijn problemen op sociaal gebied en de kwaliteit van vriendschappen tussen jongeren uit intacte en gescheiden gezinnen.

Scheiding en ouder-kind relatie

Naast het mogelijke verschil in sociaal functioneren tussen jongeren uit gescheiden en intacte gezinnen, kan ook de kwaliteit van de ouder-kind relatie verschillen voor gescheiden en intacte gezinnen. Uit verschillende onderzoeken is namelijk gebleken dat de kwaliteit van de ouder-kind relatie gemiddeld slechter is in gescheiden gezinnen (Amato & Cheadle, 2005; Amato, 2006; Riggio, 2004). Uit een longitudinale studie is naar voren gekomen dat scheiding de kans groter maakt dat jongeren met beide ouders geen hechte relatie hebben (Sobolewski

& Amato, 2007). Er worden echter ook verschillen gevonden tussen de kwaliteit van de vader-kind relatie en de moeder-kind relatie na scheiding. In dezelfde studie is namelijk gevonden dat jongeren uit gescheiden gezinnen de grootste kans hebben om alleen met de moeder een hechte relatie te hebben. Uit andere onderzoeken is ook naar voren gekomen dat de kwaliteit van de vader-kind relatie sterker lijdt onder een scheiding dan de kwaliteit van de moeder-kind relatie (Amato, 2006; Yu et al., 2010; Riggio, 2004). Een veel genoemde verklaring hiervoor is verminderd contact tussen vader en kind (Sobolewski & Amato, 2007). Zo woonde 85% van de participanten in dit onderzoek het merendeel van de tijd bij de moeder (Sobolewski & Amato, 2007). In een ander onderzoek is ook gevonden dat frequentie van het vader-kind contact de kwaliteit van de vader-kind relatie voorspelt (Sobolewski, 2005). Er kan dus worden gesteld dat gescheiden gezinnen mogelijk een lagere kwaliteit van de ouder-kind relatie hebben dan intacte gezinnen en dat dit verschil mogelijk groter is voor de vader-kind relatie.

Ouder-kind relatie en sociaal functioneren

Kortom, uit het bovenstaande komt naar voren dat scheiding in sommige gevallen samenhangt met zowel verminderd sociaal functioneren als met een verminderde kwaliteit van de ouder-kind relatie. Het blijkt echter dat sociaal functioneren en de kwaliteit van de ouder-kind relatie ook met elkaar in verband kunnen worden gebracht (o.a. Rubin et al., 2004; Tamm et al., 2014). Een mogelijke verklaring voor deze verbanden wordt geboden door de familie systeemtheorie. Volgens deze theorie bestaat de familie uit sociale systemen waarbinnen familieleden elkaar wederzijds beïnvloeden (Minuchin, 1985; Minuchin, 1988). Zo kan de communicatie tussen ouders voor of na een scheiding beïnvloeden hoe een kind communiceert met leeftijdgenoten. Het op een coërcieve manier oplossen van conflicten tussen ouder en kind kan bijvoorbeeld zorgen voor meer coërcieve en agressieve interacties met leeftijdgenoten (Capaldi & Patterson, 1991). Het kan dus zijn dat kinderen, door het proces van modeling, leren om bepaalde conflictoplossings-strategieën te gebruiken (Lindsey et al., 2006). Zodoende kunnen interacties tussen familieleden ook invloed hebben op interacties tussen jongeren en hun leeftijdgenoten.

Uit verschillende onderzoeken is dan ook gebleken dat jongeren die een slechte relatie hebben met hun ouders gemiddeld gezien slechter functioneren op sociaal gebied (Liu, 2008; Rah & Parke, 2008; Tamm et al., 2014). Daarnaast is gevonden dat jongeren meer sociale competentie ervaren wanneer ze zich door hun ouders gesteund voelen (Rubin et al., 2004). De kwaliteit van de ouder-kind relatie blijkt zodoende belangrijk te zijn voor het sociaal functioneren van jongeren (Liu, 2008; Rah & Parke, 2008; Tamm et al., 2014).

Wat opvalt is dat in de wetenschappelijke literatuur verschillen naar voren komen tussen de kwaliteit van de moeder-kind relatie en vader-kind relatie, in de manier waarop ze in verband staan met sociaal functioneren van de jongere (Davidov & Grusec, 2006; Rubin et al., 2004; Tamm et al., 2014). Hoewel in een studie is gevonden dat alleen een betere relatie met moeder ervoor zorgt dat jongeren zich meer geaccepteerd voelen door leeftijdsgenoten (Tamm et al., 2014), is uit een ander onderzoek gebleken dat jongeren minder afgewezen en gepest worden, indien zij zich gesteund voelen door hun vader (Rubin et al., 2004). Er is dus geen consensus over de manier waarop moeder en vader een verschillende rol spelen in de ontwikkeling van het sociaal functioneren van een jongere.

Huidige studie

Hoewel er los van elkaar wel al onderzoek is gedaan naar scheiding, de kwaliteit van de ouder-kind relatie, en sociaal functioneren, zijn er nog weinig studies gedaan waarin deze factoren worden samengenomen. Daarnaast blijken de resultaten over verschillende gebieden van sociaal functioneren te gaan. Verder verschilt de onderzochte populatie en is er geen overeenstemming wat betreft de resultaten. Ook zijn de meeste van de besproken studies inmiddels redelijk gedateerd. Het is daarom van wetenschappelijk belang dat er meer onderzoek wordt gedaan naar het verschil in sociaal functioneren tussen jongeren uit intacte en gescheiden gezinnen en de rol die de ouder-kind relatie daarin speelt. Daar richt dit onderzoek zich dan ook op.

Op basis van de literatuur en de familie systeemtheorie van Minuchin (1985) wordt verwacht dat jongeren uit gescheiden gezinnen over het algemeen sociaal minder goed functioneren dan jongeren uit intacte gezinnen. Ook wordt verwacht dat er in gescheiden gezinnen een lagere kwaliteit van de ouder-kind relatie zal zijn en dat dit verschil groter is voor de vader-kind relatie. Daarbij wordt verwacht dat de kwaliteit van de ouder-kind relatie samenhangt met het sociaal functioneren van jongeren. Als laatste wordt verwacht dat het verschil in sociaal functioneren tussen jongeren uit intacte en gescheiden gezinnen minder groot zal worden na controle voor de kwaliteit van de ouder-kind relatie.

Methode

Procedure

Het huidige onderzoek gebruikt data van het onderzoeksproject Scholieren en Gezinnen, meetronde 2018. Aan de hand van vragenlijsten zijn kwantitatieve data verzameld op Nederlandse middelbare scholen. Allereerst zijn de scholen gevraagd voor toestemming, vervolgens zijn scholieren en ouders voorafgaand aan de afname van de vragenlijsten per brief hierover geïnformeerd. Studenten Pedagogische Wetenschappen hebben tijdens

schooltijd uitleg gegeven over het invullen van de vragenlijsten en vervolgens zijn deze afgenomen. De vragenlijsten zijn individueel, vrijwillig en anoniem ingevuld en het invullen nam maximaal drie kwartier in beslag.

Steekproef

De steekproef bestaat uit 957 Nederlandse scholieren van de middelbare school in de leeftijdscategorie van 10 tot en met 19 jaar oud met een gemiddelde leeftijd van 13,39 jaar. Hiervan zijn 784 jongeren afkomstig uit intacte gezinnen, 131 jongeren uit formeel gescheiden gezinnen, 67 jongeren uit informeel gescheiden gezinnen (ouders woonden eerst samen in één huis en zijn nu uit elkaar) en 14 jongeren uit overige gezinnen (bijvoorbeeld wonend bij opa en oma). Verder zijn er 473 jongens en 505 meisjes vertegenwoordigd in de steekproef. Het opleidingsniveau loopt uiteen van groep 7 (1,6%), groep 8 (13,2%), VMBO-GL (0,2 %), VMBO-TL (7,4 %), combi klas VMBO/HAVO (7,2%), HAVO (35,3 %), combi klas HAVO/VWO (8,8%) tot VWO of gymnasium (26,4 %).

Variabelen

Er is gebruik gemaakt van de vragenlijst: *Vragenlijst voor scholieren (2018)*.

Familiestructuur. Scholieren moesten aangeven hoe hun gezin eruitziet. Hierbij konden ze kiezen tussen: *Mijn ouders zijn getrouwd, mijn ouders wonen samen, mijn ouders zijn gescheiden (waren eerst getrouwd), mijn ouders zijn uit elkaar (waren eerst samenwonend), mijn moeder/vader is overleden en anders, namelijk....* In het huidige onderzoek zal worden gekeken naar het verschil tussen gescheiden en intacte gezinnen. Onder gescheiden gezinnen vallen zowel formele als informele scheidingen. Intacte gezinnen bestaan uit getrouwde en samenwonende ouders. Overleden ouders worden hier buiten beschouwing gelaten.

Kwaliteit van de ouder-kind relatie. De kwaliteit van de ouder-kind relatie wordt gemeten middels de subschalen moeder warmte en vader warmte uit de *Co-parenting Behavior Questionnaire* (CBQ; Schum & Stolberg, 2007). De jongeren kunnen items van deze subschalen beoordelen van 1 (=bijna nooit) tot 5 (=bijna altijd). De warmte in de ouder-kind relatie wordt gemeten met 7 items, apart voor vader en apart voor moeder. Een voorbeeld van een item uit deze schalen: *“Ik doe leuke dingen met mijn vader/moeder”*. De schaalscore bestaat uit het gemiddelde van de items behorende bij de subschalen moeder warmte en vader warmte. Een hoge schaalscore betekent een hoge warmte tussen ouder en kind. De betrouwbaarheid van de subschalen is goed: voor vader warmte is dit $\alpha = .88$, voor moeder warmte is dit $\alpha = .84$ (Allen, Bennet, & Heritage, 2014).

Sociaal functioneren. Sociaal functioneren wordt gemeten middels een samengestelde schaal van de twee subschalen sociale acceptatie en hechte vriendschappen uit de *Competentiebelevingsschaal Adolescenten* (CBSA; Treffers et al., 2004). De jongeren beoordelen verschillende items van 1 (= helemaal niet waar) tot 5 (=helemaal waar). Het sociaal functioneren wordt gemeten met 5 items, apart voor sociale acceptatie en apart voor hechte vriendschappen.

Een voorbeeld van een item van de schaal sociale acceptatie: *“Ik word gauw aardig gevonden”*. Een voorbeeld van een item van de schaal hechte vriendschappen: *“Ik kan voor een lange tijd een goede vriendschap in stand houden”*. De schaalscore bestaat uit het gemiddelde van de items behorende bij de subschalen sociale acceptatie en hechte vriendschappen. Een hoge score op deze schaal betekent een hoge sociale competentie. De betrouwbaarheid is voor de eerste subschaal goed en voor de tweede acceptabel: voor sociale acceptatie is dit $\alpha = .80$, voor hechte vriendschappen is dit $\alpha = .62$ (Allen et al., 2014). Zodoende heeft de schaal sociale competentie een betrouwbaarheid van $\alpha = .75$. De CBSA is door de Commissie Testaangelegenheden Nederland (COTAN) beoordeeld als voldoende betrouwbaar (Commissie Testaangelegenheden Nederland, 2003).

Analyse plan

Vraag 1: *“Zijn er verschillen in sociaal functioneren tussen jongeren uit intacte en gescheiden gezinnen?”*. Om te meten of de gemiddelden op de afhankelijke variabele, sociaal functioneren, van deze groepen significant verschillen is er een ANOVA uitgevoerd.

Vraag 2: *“Wat is de rol van de kwaliteit van de ouder-kind relatie in het verband tussen familiestructuur en sociaal functioneren van jongeren?”*. In deze vraag wordt de kwaliteit van de ouder-kind relatie meegenomen als covariabele in de relatie tussen familiestructuur en sociaal functioneren. Om antwoord te geven op deze vraag, zijn er twee analyses uitgevoerd.

De eerste analyse meet of de jongeren uit intacte en gescheiden gezinnen significant verschillen in de kwaliteit van de ouder-kind relatie (de covariaat). Er is voor moeder warmte en vader warmte apart een ANOVA uitgevoerd.

De tweede analyse is gedaan om te controleren hoeveel van het verband tussen familiestructuur en sociaal functioneren wordt verklaard door kwaliteit van de ouder-kind relatie. Er is voor moeder-warmte en voor vader-warmte apart een ANCOVA analyse uitgevoerd.

Tot slot is er nog een additionele analyse uitgevoerd om de richting en de sterkte van het verband tussen de kwaliteit van de ouder-kind relatie en het sociaal functioneren van jongeren te meten. Om te meten of er een significant verband is tussen deze twee variabelen,

is er voor moeder warmte en voor vader warmte apart een Pearson's r analyse (correlatie) uitgevoerd.

Resultaten

Sociaal functioneren in intacte en gescheiden gezinnen

Een eenweg variantieanalyse tussen groepen (ANOVA) is gebruikt om het mogelijke verschil in sociaal functioneren te onderzoeken tussen jongeren uit intacte gezinnen en jongeren uit gescheiden gezinnen.

Shapiro-Wilk en Levene's test zijn gebruikt om de assumpties van normale verdeling en homogeniteit van variantie te evalueren. Uit de Shapiro-Wilk test bleek dat de aanname van de normale verdeling is geschonden. Dit betekent dat de type 1 error iets toeneemt. De eenweg variantieanalyse is echter redelijk robuust tegen schendingen van deze assumptie. Verder bleek de Levene's test niet significant, $F(1, 955) = .96, p = .326$. De assumptie van homogene variantie is zodoende niet geschonden.

De ANOVA bleek statistisch niet significant, wat inhoudt dat sociaal functioneren niet significant verschillend is voor jongeren uit intacte en gescheiden gezinnen, $F(1, 955) = .31, p = .578, \eta^2 = .00$. Jongeren uit gescheiden gezinnen ($M = 4.00, SD = 0.54$) functioneerden namelijk gelijk op sociaal gebied als jongeren uit intacte gezinnen ($M = 4.02, SD = 0.58$).

Kwaliteit van de ouder-kind relatie in intacte en gescheiden gezinnen

Een andere variantieanalyse tussen groepen (ANOVA) is gebruikt om mogelijke verschillen in de kwaliteit van de ouder-kind relatie te onderzoeken tussen jongeren uit intacte gezinnen en jongeren uit gescheiden gezinnen. Dit is apart onderzocht voor de moeder-kind en de vader-kind relatie.

Shapiro-Wilk en Levene's test zijn gebruikt om de assumpties van normale verdeling en homogeniteit van variantie te evalueren. Uit de Shapiro-Wilk test bleek dat de aanname van de normale verdeling is geschonden. Dit betekent dat de type 1 error iets toeneemt. De eenweg variantieanalyse is echter redelijk robuust tegen schendingen van deze assumptie. Verder bleek Levene's test niet significant te zijn voor moeder warmte, $F(1, 973) = 2.10, p = .148$, en dus is de assumptie van homogene variantie voor moeder warmte niet geschonden. Voor vader warmte was Levene's test wel significant, $F(1, 971) = 65.43, p = .000$, en dus is de aanname van homogene variantie voor vader warmte wel geschonden. De F-test is echter robuust, daarom wordt de betrouwbaarheid van de resultaten minimaal aangetast door de schending van deze assumptie.

De ANOVA bleek statistisch significant, wat inhoudt dat de kwaliteit van de ouder-kind relatie significant verschillend was voor intacte en gescheiden gezinnen, voor zowel moeder,

$F(1, 973) = 12.99, p = .000, \eta^2 = .01$, als vader, $F(1, 971) = 62.30, p = .000, \eta^2 = .06$.

Volgens jongeren vertoonden moeders uit intacte gezinnen relatief gezien meer warmte ($M = 4.55, SD = 0.52$) dan moeders uit gescheiden gezinnen ($M = 4.40, SD = 0.63$). Vaders uit intacte gezinnen vertoonden volgens hen relatief gezien ook meer warmte ($M = 4.43, SD = 0.62$) dan vaders uit gescheiden gezinnen ($M = 3.98, SD = 1.02$). Er is voor vader warmte, met een medium effectgrootte ($\eta^2 = .06$), een groter effect gevonden dan voor moeder warmte, waarvoor maar een kleine effectgrootte is gevonden, namelijk $\eta^2 = .01$ (Cohen, 1988).

Sociaal functioneren in intacte en gescheiden gezinnen en de rol van de kwaliteit van de ouder-kind relatie

Om na te gaan of het sociaal functioneren gemiddeld verschilt tussen jongeren uit intacte en gescheiden gezinnen, wanneer gecontroleerd wordt voor de kwaliteit van de ouder-kind relatie, is een ANCOVA uitgevoerd. Omdat er echter geen significant verschil is gevonden in sociaal functioneren tussen jongeren uit intacte en gescheiden gezinnen in de eerste ANOVA, werd ook bij deze analyse geen significante uitkomst verwacht.

De Shapiro-Wilk uitkomsten suggereerden dat de aanname van de normale verdeling geschonden is. Dit betekent dat de type 1 error iets toeneemt. De ANCOVA is echter redelijk robuust tegen schendingen van deze assumptie. Scatterplots suggereerden dat er een lineaire relatie was tussen de covariaat (kwaliteit van de moeder-kind en vader-kind relatie) en de afhankelijke variabele (sociaal functioneren). Dit gold voor zowel moeder warmte als vader warmte. De assumptie van homogeniteit van regressie is geschonden, er was namelijk een significante interactie tussen de onafhankelijke variabele en de covariaten, $F(2, 949) = 5.33, p = .005$. Hoe meer deze assumptie geschonden wordt, hoe groter de kans is dat er een incorrecte statistische conclusie wordt getrokken. De assumptie van homogeniteit van variantie is niet geschonden, er was namelijk een niet-significante Levene's test, $F(1, 953) = .03, p = .866$.

De ANCOVA suggereerde dat, na het controleren voor de effecten van moeder en vader warmte, er geen significant effect van gezinsstructuur op sociaal functioneren was, $F(1, 951) = 2.33, p = .128$, gedeeltelijke $\eta^2 = .00$.

Kwaliteit van de ouder-kind relatie en sociaal functioneren

Omdat er bij de eerste ANOVA geen verschil is gevonden in sociaal functioneren tussen jongeren uit intacte en gescheiden gezinnen, was daardoor ook de ANCOVA met als covariaat de kwaliteit van de ouder-kind relatie niet significant. Om deze reden is er een correlatie-analyse uitgevoerd. Met deze correlatie kon worden bepaald of er wel een soort verband bestaat tussen de kwaliteit van de ouder-kind relatie en sociaal functioneren. Uit een

ANOVA is namelijk gebleken dat de kwaliteit van de ouder-kind relatie wel significant verschilde voor gescheiden en intacte gezinnen.

Voorafgaand aan het berekenen van de correlatiecoëfficiënt r is naar de assumpties van normaliteit, lineariteit en homoscedasticiteit gekeken. Met betrekking tot de correlatie tussen moeder warmte en sociaal functioneren is gebleken dat de assumptie van normaalverdeling is geschonden. Hetzelfde werd gevonden bij de correlatie tussen vader warmte en sociaal functioneren. Daarnaast leverde een visuele inspectie van het spreidingsdiagram op dat er is voldaan aan de assumptie van lineariteit, maar niet van homoscedasticiteit. Doordat de assumptie van normaliteit is geschonden, is het nodig om naar de Spearman's rho te kijken. De Spearman's rho geeft de aanwezigheid aan van een sterke positieve correlatie tussen sociale acceptatie en moeder warmte, $r_s = .33, p < .001$, tweezijdig, $N = 967$ en ook tussen sociale acceptatie en vader warmte, $r_s = .33, p < .001$, tweezijdig, $N = 965$.

Om de richting en de grootte van de lineaire relatie tussen sociaal functioneren en de kwaliteit van de ouder-kind relatie te meten, is een correlatie-analyse uitgevoerd. De bivariate correlatie tussen sociaal functioneren en vader warmte was positief, $r(953) = .29, p < .001$. Dit wordt gezien als een zwak effect. De correlatie tussen sociaal functioneren en moeder warmte was eveneens positief, $r(955) = .32, p < .001$. Dit wordt gezien als een matig effect (Field, 2013). Hieruit bleek zodoende dat er een significante positieve correlatie is gevonden tussen de kwaliteit van de ouder-kind relatie en sociaal functioneren.

Conclusie en discussie

Zoals reeds benoemd, kan een tekort aan sociaal functioneren negatieve gevolgen hebben voor het welzijn van jongeren (Csikszentmihalyi & Hunter, 2003; Goswami, 2012; Holder & Coleman, 2009). Uit wetenschappelijk onderzoek is naar voren gekomen dat scheiding van ouders en de kwaliteit van de ouder-kind relatie mogelijk invloed hebben op het sociaal functioneren van jongeren (Amato & Cheadle, 2005; Amato, 2006; Lansford, 2009). In het huidige onderzoek is daarom gekeken naar sociaal functioneren bij jongeren uit intacte en gescheiden gezinnen en de mogelijke rol van de kwaliteit van de ouder-kind relatie.

Allereerst is onderzocht of jongeren uit gescheiden gezinnen in vergelijking met jongeren uit intacte gezinnen verschillend scoren op het gebied van sociaal functioneren. De hypothese was dat jongeren uit gescheiden gezinnen over het algemeen lager scoren op sociaal functioneren dan jongeren uit intacte gezinnen. Hier waren echter wel wat inconsistenties over in de literatuur (Amato, 2010; Hetherington & Kelly, 2002; Lansford, 2009). Deze hypothese is dan ook niet aangenomen. Jongeren uit gescheiden en intacte gezinnen bleken namelijk gemiddeld niet significant te verschillen op het gebied van sociaal

functioneren. Een mogelijke verklaring die hiervoor wordt genoemd in de literatuur is dat sociale problemen van kinderen na een scheiding tijdelijk zijn en op de lange termijn verdwijnen (Amato, 2010; Lansford, 2009; Ruschena et al., 2005). Zo zijn er ook onderzoeken waaruit bleek dat jongeren uit gescheiden gezinnen wellicht eerst lager scoren op sociaal gebied, maar dat deze achterstand later wordt ingehaald onder andere door veerkrachtigheid (Amato, 2010; Ruschena et al., 2005). Omgevingsfactoren kunnen verklaren waarom sommige kinderen veerkrachtiger zijn dan anderen (Amato, 2010). Dit kan wellicht verklaren waarom de onderzochte groep niet significant van elkaar verschilde met betrekking tot sociaal functioneren. In deze steekproef was de gemiddelde leeftijd van kinderen waarop hun ouders gingen scheiden namelijk 6.77 jaar oud. Inmiddels zijn de kinderen tussen de 10 en 19 jaar oud. Als er al tijd is verstreken na de scheiding van de ouders van de jongeren in dit onderzoek, kunnen ze inmiddels door veerkrachtigheid zijn hersteld van hun problemen in sociaal functioneren.

Vervolgens is onderzocht in hoeverre de kwaliteit van de ouder-kind relatie verschilt tussen gescheiden en intacte gezinnen en of dit verschillend is voor de relatie tussen moeder en kind en tussen vader en kind. De hypothese was dat een de kwaliteit van de ouder-kind relatie lager zou zijn in gescheiden dan in intacte gezinnen en dat dit verband sterker zou zijn voor de vader-kind relatie. Deze hypothese is aangenomen. Uit de resultaten kwam namelijk naar voren dat de kwaliteit van de ouder-kind relatie, gemeten door warmte, inderdaad verschillend was voor gescheiden en intacte gezinnen. Er kwam naar voren dat jongeren uit intacte gezinnen een hogere kwaliteit van de ouder-kind relatie ervaren met zowel moeders als vaders dan jongeren uit gescheiden gezinnen. Een scheiding lijkt dus samen te hangen met een verminderde kwaliteit van de ouder-kind relatie. Bovendien is er gevonden dat scheiding een grotere impact had op de vader-kind relatie dan op de moeder-kind relatie. Dit komt overeen met de literatuur waarin is gevonden dat de ouder-kind relatie minder hecht is in gescheiden dan intacte gezinnen en dat dit verschil groter is voor vaders (Sobolewski & Amato, 2007). Een mogelijke verklaring die hiervoor wordt genoemd in de literatuur is verminderd contact met vader doordat jongeren een groter deel van de tijd bij moeder wonen (Sobolewski & Amato, 2007).

Als derde is onderzocht wat de rol is van de kwaliteit van de ouder-kind relatie is, in het verschil in sociaal functioneren tussen jongeren uit gescheiden en intacte gezinnen. De hypothese was dat het verschil in sociaal functioneren tussen jongeren uit intacte en gescheiden gezinnen minder sterk zou worden na controle voor de kwaliteit van de ouder-kind relatie. Dit verband kon echter niet onderzocht worden zoals van tevoren vastgesteld,

omdat sociaal functioneren van jongeren uit intacte en gescheiden gezinnen niet significant bleek te verschillen. Deze hypothese is dan ook niet aangenomen. Om toch te onderzoeken of er een verband bestaat tussen de kwaliteit van de ouder-kind relatie en sociaal functioneren, is gekeken naar de samenhang tussen de kwaliteit van de ouder-kind relatie en het sociaal functioneren van jongeren. Dit is tevens gedaan omdat dit verband in wetenschappelijk onderzoek terug te vinden was (Liu, 2008; Rah & Parke, 2008; Tamm et al., 2014). De hypothese was dat de kwaliteit van de ouder-kind relatie samenhangt met sociaal functioneren van jongeren. Deze hypothese is aangenomen, zowel voor de moeder-kind relatie als voor de vader-kind relatie. Er blijkt dus wel degelijk een verband te zijn tussen de kwaliteit van de ouder-kind relatie en sociaal functioneren, een positief verband. Dit betekent dat een goede kwaliteit van de ouder-kind relatie mogelijk als protectieve factor kan dienen voor jongeren na scheiding. Omdat er een correlatie is uitgevoerd is het echter niet mogelijk om te zeggen wat de richting van dit verband is. In de literatuur is zowel terug te vinden dat een betere kwaliteit van de ouder-kind relatie beter sociaal functioneren van het kind voorspelt, als ook dat jongeren met meer sociale vaardigheden een betere relatie hebben met hun ouders (Newton, Carlo, Laible, & Steele, 2014).

Een sterk punt van deze studie is dat er gebruik is gemaakt van zelfrapportage. Dit geeft een beter beeld van hoe de jongeren de scheiding ervaren hebben en hoe zij functioneren op sociaal gebied dan wanneer er vragenlijsten zouden zijn ingevuld door de ouders over de jongere, zoals in veel andere onderzoeken het geval is (Newton et al., 2014). Zelfrapportage zou een verklaring kunnen zijn voor verschillen in uitkomsten met eerder onderzoek waarbij geen zelfrapportage is gebruikt. Daarbij is er gebruik gemaakt van een grote steekproef. Dit zorgt ervoor dat de resultaten van het onderzoek representatiever zijn voor de doelgroep dan wanneer er een kleinere steekproef was gebruikt (Neuman, 2014).

Limitaties en vervolgonderzoek

De huidige studie kent ook een aantal minder sterke punten. Zo is er geen longitudinale, maar cross-sectionele studie gedaan. Hierdoor kan niet gekeken worden naar gevolgen van scheiding op de korte en lange termijn. Het verrichten van een longitudinale studie over dit onderwerp zou meer zicht kunnen geven op de invloed van verstreken tijd sinds de scheiding. Daarnaast is er meer onderzoek nodig over het verschil tussen kinderen uit intacte en gescheiden gezinnen op het gebied van sociaal functioneren, omdat resultaten alsnog tegenstrijdig zijn. Met name de vele verschillende concepten die zijn gebruikt in wetenschappelijke studies om sociaal functioneren te beschrijven maken het lastig om duidelijke conclusies te trekken over sociaal functioneren in het algemeen. In dit onderzoek is

gekeken naar vernomen acceptatie door leeftijdsgenoten en hechte vriendschappen. In vervolgonderzoek kunnen naast deze aspecten ook andere variabelen van sociaal functioneren worden onderzocht, zoals het sociaal functioneren van een jongere beoordeeld door een buitenstaander. Het meenemen van andere variabelen zou een mooie aanvulling zijn op de huidige studie. In deze studie is daarnaast alleen ouder-kind warmte gemeten en geen andere aspecten van de ouder-kind relatie. In vervolgonderzoek zou beter kunnen worden gekeken naar meerdere aspecten van de ouder-kind relatie, zoals ouder-kind communicatie of hoeveelheid contact tussen ouder en kind. Dit zou verschil uit kunnen maken voor de uitkomsten van het onderzoek. Verder komt de verdeling jongeren uit gescheiden en intacte gezinnen in de steekproef niet precies overeen met die in de populatie (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2018). Dit beperkt de representativiteit van de steekproef (Neuman, 2014). Vervolgonderzoek zou daarom ook moeten streven naar een nog grotere steekproef die dichter ligt bij de populatie, zodat de resultaten met meer zekerheid begrepen en verklaard kunnen worden. Desondanks heeft deze studie bijgedragen aan de kennis over sociaal functioneren van jongeren en de kwaliteit van de ouder-kind relatie na een scheiding.

Implicaties voor de praktijk

Een belangrijke implicatie van deze studie is dat sociaal functioneren waarschijnlijk niet significant verschilt voor jongeren uit gescheiden en intacte gezinnen. Hierdoor hoeven er geen aparte interventies ontwikkeld te worden met betrekking tot het vergroten van sociaal functioneren bij jongeren uit gescheiden gezinnen. Daarentegen is wel gebleken dat volgens jongeren de kwaliteit van de ouder-kind relatie significant lager is in gescheiden gezinnen. Zodoende kan bijvoorbeeld gezinstherapie worden aangeraden na een scheiding, om de kwaliteit van de ouder-kind relatie te behouden. Als laatste kunnen bijvoorbeeld therapeuten ook kijken naar de kwaliteit van de ouder-kind relatie bij jongeren met problemen in het sociaal functioneren. Lage kwaliteit van de ouder-kind relatie kan wellicht een onderliggende verklaring bieden wanneer er wel sprake is van sociale problematiek. Hier moet wel eerst nog meer onderzoek naar worden gedaan voordat er in de praktijk iets mee kan worden gedaan. Al met al lijkt het belangrijk voor het welzijn en sociaal functioneren van jongeren na een scheiding om de ouder-kind relatie te behouden of zelfs te versterken. De kwaliteit van de ouder-kind relatie kan namelijk een protectieve factor vormen voor jongeren, ook na een scheiding.

Literatuur

- Allen, P., Bennett, K., & Heritage, B. (2014). *SPSS statistics version 22: A practical guide* (3rd ed.). South Melbourne, Victoria: Nelson Cengage Learning.
- Amato, P. R. (2005). The impact of family formation change on the cognitive, social, and emotional well-being of the next generation. *The Future of Children, 15*, 75-96. doi:10.1353/foc.2005.0012
- Amato, P. R. (2006). Marital discord, divorce, and children's well-being results from a 20-year longitudinal study of two generations. In A. Clarke-Stewart & J. Dunn (Eds.), *The Jacobs foundation series on adolescence. Families count: Effects on child and adolescent development* (pp. 179-202). New York, NY, US: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9780511616259.009
- Amato, P. R. (2010). Research on divorce: Continuing trends and new developments. *Journal of Marriage and Family, 72*, 650–666. doi:10.1111/j.1741-3737.2010.00723.x
- Amato, P. R., & Cheadle, J. (2005). The long reach of divorce: Divorce and child well-being across three generations. *Journal of Marriage and Family, 67*, 191–206. doi:10.1111/j.0022-2445.2005.00014.x
- Bosc, M. (2000). Assessment of social functioning in depression. *Comprehensive Psychiatry, 41*, 63-69. doi:10.1016/S0010-440X(00)90133-0
- Capaldi, D. M., & Patterson, G. R. (1991). Relations of parental transitions to boys' adjustment problems: 1. A linear hypothesis; 2. Mothers at risk for transitions and unskilled parenting. *Developmental Psychology, 27*, 489-504. doi:10.1037/0012-1649.27.3.489
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2018). *Kinderen naar aanwezigheid ouders; leeftijd, migratieachtergrond*. Verkregen van <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/81485ned/table?dl=AE33>
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd ed.). Hillsdale, N.J.: Erlbaum
- Commissie Testaangelegenheden Nederland (2003). Competentie belevingsschaal voor adolescenten, CBSA. Verkregen van <https://www-cotandocumentatie-nl.proxy.library.uu.nl/beoordelingen/b/13555/competentie-belevingsschaal-voor-adolescenten/>
- Csikszentmihalyi, M., & Hunter, J. (2003). Happiness in everyday life: The use of experience sampling. *Journal of Happiness Studies, 4*, 185-199. doi:10.1023/A:1024409732742

- Davidov, M., & Grusec, J. E. (2006). Untangling the links of parental responsiveness to distress and warmth to child outcomes. *Child Development, 77*, 44–58. doi:10.1111/j.1467- 8624.2006.00855.x
- Domitrovich, C. E., & Bierman, K. L. (2001). Parenting practices and child social adjustment: Multiple pathways of influence. *Merrill-Palmer Quarterly, 47*, 235- 263. doi:10.1353/mpq.2001.0010
- Field, A. P. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics: And sex and drugs and rock 'n' roll*. Los Angeles: SAGE Publications.
- Gosselin, J., Babchishin, L., & Romano, E. (2015). Family transitions and children's well-being during adolescence. *Journal of Divorce & Remarriage, 56*, 569-589. doi:10.1080/10502556.2015.1080094
- Goswami, H. (2012). Social relationships and children's subjective well-being. *Social Indicators Research, 107*, 575-588. doi:10.1007/s11205-011-9864-z
- Hartup, W. W. (1979). The social worlds of childhood. *American Psychologist, 34*, 944–950. doi:10.1037/0003-066X.34.10.944
- Hetherington, E. M., & Kelly, J. (2002). *For better or for worse*. New York: Norton.
- Holder, M. D., & Coleman, B. (2009). The contribution of social relationships to children's happiness. *Journal of Happiness Studies, 10*, 329-349. doi:10.1007/s10902-007-9083-0
- Huurte, T., Junkkari, H., & Aro, H. (2006). Long-term psychosocial effects of parental divorce. A follow-up study from adolescence to adulthood. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neurosciences, 256*, 256-263. doi:10.1007/s00406-006-0641-y
- Lansford, J. E. (2009). Parental divorce and children's adjustment. *Perspectives on Psychological Science, 4*, 140-152. doi:10.1111/j.1745-6924.2009.01114.x
- Lindsey, E. W., Colwell, M. J., Frabutt, J. M., & MacKinnon-Lewis, C. (2006). Family conflict in divorced and non-divorced families: Potential consequences for boys' friendship status and friendship quality. *Journal of Social and Personal Relationships, 23*, 45-63. doi:10.1177/0265407506060177
- Liu, Y. L. (2008). An examination of three models of the relationships between parental attachments and adolescents' social functioning and depressive symptoms. *Youth Adolescence, 37*, 941–952. doi:10.1007/s10964-006-9147-1
- Luthar, S. S. (2006). Resilience in development: A synthesis of research across five decades. In D. Cicchetti & D. J. Cohen (Eds.), *Developmental psychopathology. Vol. 3. Risk, disorder, and adaptation*. (pp. 739-795). Hoboken, N.J.: John Wiley & Sons.

- Minuchin, P. (1985). Families and individual development: Provocations from the field of family therapy. *Child Development*, *56*, 289-302. doi:10.2307/1129720
- Minuchin, P. (1988). Relationships within the family: A systems perspective on development. In R. A. Hinde & J. Stevenson-Hinde (Eds.), *Relationships within families* (pp. 7-26). Oxford: Oxford University Press
- Nangle, D. W., Erdley, C. A., Newman, J. E., Mason, C. A., & Carpenter, E. M. (2003). Popularity, friendship quantity and friendship quality: Interactive influences on children's loneliness and depression. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, *32*, 546-555. doi:10.1207/S15374424JCCP3204_7
- Neuman, W. L. (2014). *Understanding research*. Edinburgh: Pearson.
- Newton, E. K., Carlo, G., Laible, D., & Steele, J. S., (2014). Do sensitive parents foster kind children, or vice versa? Bidirectional influences between children's prosocial behavior and parental sensitivity. *Developmental Psychology*, *50*, 1808-1816. In R.W. Robins, R. C. Fraley, & R. F. Krueger (Eds.), *Handbook of research methods in personality psychology* (pp. 224-239). New York: Guilford. doi:10.1037/a0036495
- Rah, Y., & Parke, R. D. (2008). Pathways between parent-child interactions and peer acceptance: The role of children's social information processing. *Social Development*, *17*, 341-357. doi:10.1111/j.1467-9507.2007.00428.x
- Riggio, H. R. (2004). Parental marital conflict and divorce, parent-child relationships, social support, and relationship anxiety in young adulthood. *Personal Relationships*, *11*, 99-114. doi:10.1111/j.1475-6811.2004.00073.x
- Rubin, K. H., Dwyer, K. M., Booth-LaForce, C., Kim, A. H., Burgess, K. B., & Rose-Krasnor, L. (2004). Attachment, friendship, and psychosocial functioning in early adolescence. *Journal of Early Adolescence*, *24*, 326-356. doi:10.1177/0272431604268530
- Ruschena, E., Prior, M., Sanson, A., & Smart, D. (2005). A longitudinal study of adolescent adjustment following family transitions. *Journal of Child Psychiatry*, *46*, 353-363. doi:10.1111/j.1469-7610.2004.00369.x
- Schum, L., & Stolberg, A. L. (2007). Standardization of the co-parenting behavior questionnaire. *Journal of Divorce & Remarriage*, *47*, 103-132. doi:10.1300/J087v47n03_06
- Smith, J., & Prior, M. (1995). Temperament and stress resilience in school-age children: A within-families study. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, *34*, 168-180. doi:10.1097/00004583-199502000-00012

- Sobolewski, J. M. (2005). The importance of the coparental relationship for nonresident fathers' ties to children. *Journal of Marriage and Family*, 67, 1196-1212. doi:10.1111/j.1741-3737.2005.00210.x
- Sobolewski, J. M., & Amato, P. R. (2007). Parents' discord and divorce, parent-child relationships and subjective well-being in early adulthood: Is feeling close to two parents always better than feeling close to one? *Social Forces*, 85, 1105-1124. doi:10.1353/sof.2007.0056
- Spruijt, E. (2007). *Scheidingskinderen. Overzicht van recent sociaal-wetenschappelijk onderzoek naar de gevolgen van ouderlijke scheiding voor kinderen en jongeren*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Spruijt, E., & Kormos, H. (2010). *Handboek scheiden en de kinderen*. Voor de beroepskracht die met scheidingskinderen te maken heeft. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Tamm, A., Kasearu, K., & Tulviste, T. (2014). The role of family in adolescents' peer acceptance. *Personal Relationships*, 21, 420-432. doi:10.1111/pere.12041
- Treffers, A.W., Goedhardt, A.W., Veerman, J. W., van den Bergh, B. R. H., Ackaert, L., & de Rycke, L. (2004). Competentie Belevingschaal voor Adolescenten. *Tijdschrift voor Psychiatrie*, 46, 468-469.
- Yu, T., Pettit, G. S., Lansford, J. E., Dodge, K. A., & Bates, J. E. (2010). The interactive effects of marital conflict and divorce on parent-adult children's relationships. *Journal of Marriage and Family*, 72, 282-292. doi:10.1111/j.1741-3737.2010.00699.x